

MATTHEW TREE, PARLAMENT 21, 4-1, BARCELONA
08015, CATALONIA Tel./Fax: (3) 443 26 30

dimarts, 4 febrer 1997

Estimat Jordi,

Moltíssimes gràcies per l'article de la RdC que la Núria m'ha enviat per correu (li va quedar poc temps abans de la partida cap a l'Índia i vam quedar que ens veurem quan tornarà a passar per aquí). De fet, vaig a comprar un exemplar de la revista en qüestió perquè m'ha agradat molt l'article - que traspua una ràbia controlada tan orwelliana com milleresca - i, a més, vull tenir-ne una còpia "per al prestatge" com si diguéssim. Curiosament, tot buscant el número de novembre, vaig topat amb el de desembre, acabat de sortir, on he vist el teu article sobre la Nin. Evidentment, vaig comprar aquest número, i acabo ara mateix de llegir l'article esmentat - gràcies, per cert, per haver-m'hi citat, realment ho he trobat molt afalagador: una sensació ben nova. Més sobre l'article de la Nin més endavant, perquè volia comentar primer i tot seguit el sobre l'Orwell, pensant sobretot en la pregunta central - i final - "No devia ser més visionari Henry Miller que no pas George Orwell?"

És curiós això d'Orwell. No sé si t'ho vaig comentar alguna vegada, però vaig descobrir el Miller a través d'Orwell, del qual, en una època donada, vaig llegir gairebé l'obra sencera incloent-hi les cartes, articles i ressenyes. El Miller em va fascinar justament perquè - gràcies a la manera que Orwell escrivia sobre ell - vaig tenir la sensació que Miller era l'escriptor que l'Orwell *secretament hauria volgut ser*. No tinc la ressenya d'aquest de Càncer a mà, però sí que me'n recordo d'un cert to molt anglès, molt cohibit ("this is not just a bit of naughty-naughty from the 1920s, but a very remarkable book"). Crec que en els seus articles i fins als seus llibres de ficció, Orwell buscava una

franquesa impactant, una mena de sentit comú recalcat i radical que ell volia que fes que els seus lectors se sentissin menys còmodes amb ells mateixos, i és per això que quan va descobrir el primer llibre de Miller, crec, va sentir una certa complicitat amb el projecte literari d'aquest. Així mateix, no deu ser casualitat que, com el Miller, empra llistes de paraules iròniques, gracioses, amargues, (com aquell reguitzell dels mals del segle vint que cites a l'article); o que, com el Miller, Orwell no té temps per als *politiqueros* ortodoxos i no s'està pas de dir-ho en veu alta; o que, com el Miller, Orwell introdueix escenes sexuals als seus llibres d'una manera força atrevida per a l'època (penso sobretot en les primeres novel·les); o que, com el Miller, Orwell escriu sobre la vida dels més desvalguts, dels *lumpen*...

Però quina diferència! Es podria dir que si Miller se situa a l'ull de l'huracà, doncs Orwell es troba tancat a la caseta de protecció dels instruments enregistradors del centre meteorològic, amb els binocles a la mà. On Orwell vol ser franc, Miller és "diabòlicament honest"; on Orwell fa servir llistes de paraules, Miller fa servir tirallongues delirants de mots, unes celebracions visceralment del vocabulari anglès; on Orwell parla de sexe (sovint amb un cert disgust, com ara a 1984), el Miller s'autoexilia del *mainstream* durant més de 30 anys gràcies a la seva honestedat sexual; on Orwell *parla* del proletariat o del lumpen, el Miller és un d'ells, però sense fer servir cap mena d'etiqueta classista, és a dir, col·lectivista; i - i aquí es toca més la temàtica del teu article - on Orwell critica la mentalitat aclucallada dels homes diguem-ne políticament compromesos del seu temps, doncs el Miller passa d'ells tan olímpicament que la seva posició política equival a una girada d'esquena molt i molt conscient: es nega a entrar en el debat, perquè per a ell el debat està organitzat entre dos contrincants intercanviables, és un debat estèril, un debat debatut fa molt de temps, i les coses que realment importen (sempre segons el Miller) com ara l'estatus de l'individu, no hi són presents.

És a dir, crec que la diferència entre Orwell i Miller era una diferència de grau - i de personalitat - però no pas una d'oposició radical, i que el concepte de Miller com a "quietist", refugiat a la panxa de la balena - i, per tant, totalment *desengatjat* - no deixa de ser l'opinió personal d'Orwell, que, gràcies a la força persuasiva de l'assaig "Inside the Whale" - un text mític a Anglaterra - s'ha imposat per sobre de la realitat. La prova, diria jo, rau en els pocs textos de Miller on aquest es defineix en termes més o menys polítics. Per no anar més lluny, ens podem remetre a una entrevista amb el Daily Mail de 1960 (13 de maig), que defineix el Miller sense embuts com un "old anarchist", on el mateix Miller diu:

"A real man has no need of governments, of laws, of moral or ethical codes, to say nothing of battleships, police clubs, and high-powered bombers".

Oi que sona una mica a Orwell, fins i tot? O, per exemple, mireu aquell capítol a Air-Conditioned Nightmare, on el Miller fa una visita a una presó dels EE.UU., i s'estremeix davant d'un dels funcionaris:

"If at the bottom of law and order there is only a man armed to the teeth, a man without a heart, without a conscience, then law and order are meaningless"

(Una declaració tan política com qualsevol de les d'Orwell). O, seguint el fil, hi ha aquest tros de l'article *Art and the Future*:

"Governments will give way to management, using the word in a broad sense. The politician will become as superannuated as the dodo bird... Man will be forced to realise that power must be kept open, fluid and free. His aim will be not to possess power, but to radiate it"

Una declaració que va portar el Herbert Read a dir: "Els ideals de Miller són els de l'anarquisme", un comentari que anticipa *En*

tombar la vuitantena, en el qual Miller s'autodefineix com un "anarquista filosòfic des de l'adolescència". De fet, tornant enrera i tancant el cercle, ens podem remetre a les "Reflections" de viva veu fetes al final de la seva vida, recollides per la Twinka Thiebaud, on es recorda de com l'havia influït l'Emma Goldman, quan ell tenia vint-i-un anys...

El que vull dir amb tot això és que el Miller sí que tenia ideals polítics, però els portava molt més enllà del terreny polític establert del seu temps, fora del qual Orwell es negava a posar els peus. Ara, tant Orwell com Miller estaven d'acord fins a un cert punt: tots dos prioritizaven l'individu per sobre de les ideologies polítiques. Però per a Miller, això volia dir passar dels plantejaments col·lectius per cercar directament allò que ell considerava que havia de ser l'últim reducte de l'honestedat, la primera i última esperança per a la humanitat, que era l'home sol - la persona, l'individu - i com que li recava analitzar el proïsme, es va utilitzar a ell mateix com a conillet d'índies en aquesta exploració. Mentre que l'Orwell - incapaç de fer aquest pas - defèn l'individu tot criticant els controls polítics als quals aquest és subjecte. És a dir, es refugia en un argument polític convencional (tot i que des d'un punt de vista poc conformista), i en comptes d'escriure el seu particular Tropic of Cancer ("Down and Out in Paris and London" n'era un intent?), ens dóna Animal Farm i 1984.

De la mateixa manera que Miller - tot fent veure que passava la política per alt - deixa anar alguna pista de tant en tant respecte a les seves creences polítiques, així mateix l'Orwell - sobretot en 1984 - per molt que vol que nosaltres ens fixem exclusivament en la seva tesi política, ens dóna pistes sobre ell mateix: Winston Smith és un home cohibit, que veu les zones proletàries com a barris salvatges, on potser trobarà la llibertat que la seva vida de funcionari no té (una metàfora perfecta de la vida restringida d'un xicot de classe alta enfront de la vida social aparentment més desimbolta dels treballadors)... Al cap i a la fi, Orwell no va poder enterrar la seva herència classista anglesa (segons la

biografia de Bernard Crick, Orwell feia uns intents que gairebé feien riure de demostrar que no era d'ascendència privilegiada: fumant la picadura més barata, bevent el te del platet etc., però, això sí, parlant amb un accent absolutament esnob...) Al Miller, tant se li fotia de quina classe social era la gent, o ell mateix. La política d'Orwell era la d'un home que s'estima més a parlar de la col·lectivitat que no pas d'ell mateix, mentre que la política de Miller el portava a parlar sobretot d'ell mateix com a agent lliure dins una col·lectivitat que sovint el decepcionava.

A propòsit de tot això, hi ha una carta magnífica amagada a la correspondència de Hamlet, que ens mostra exactament què era la posició política de Miller en un moment quan gairebé calia que prenguéss partit. La va escriure de Bordeus estant, el 1938, poc després d'haver rebut la notícia que Hitler no envairia França. El Miller, malgrat les seves conviccions pacifistes, confessa que "This time I wavered". És a dir, estava temptat de lluitar contra un nou ordre que acabaria amb la seva manera de viure: "I had created a good life.. I wanted to preserve that achievement". Però al cap de poc, mira el seu voltant i veu que el problema no és només Hitler, aclarint: "I am not an enemy of *man*: I am an enemy of stupidity, bigotry, patriotism, injustice, selfishness, callousness", i fa servir l'exemple d'un captaire el qual tots els francesos passen per alt mentre celebren la declaració de "pau". El Miller li dona 50 francs, al captaire, i fuig d'allà, tan enfadat amb la falta de sensibilitat dels francesos que l'envolten com amb el fanatisme dels alemanys que han amenaçat d'aniquilar la seva manera de viure. (De fet, ara sabem que les atrocitats dels Nazis eren possibles en bona part gràcies a la col·laboració passiva o activa de gairebé tota la població dels països ocupats, és a dir, Miller intuïa correctament l'ambient de crueltat que respirava a l'aire de la França encara lliure, el 1938). Tot seguit, Miller imagina que els Nazis ja han envaït el país:

"If they asked me to shine their boots..do you suppose I would take it badly? Not on your life! I would do the same for the Communists or

any other tribe of fanatics..until I could find a way to slip out of their clutches."

I, en resposta a l'objecció que potser no hi haurà cap lloc cap on es podrà fugir, diu:

"I can assure you that day will never come. There will always be a square foot of soil somewhere on earth which the enemy either cannot conquer or does not consider worth conquering. *There I will entrench myself....*".

Evidentment, ni ell ni ningú podria imaginar tot l'horror del règim Nazi, però l'actitud de Miller no deixa de ser una actitud molt humana: ell no vol que tot això passi, sap que Hitler (i Stalin) són un parell d'"idiotes" (tal com els qualifica en una carta a Durrell), sap qui és "l'enemic", però també es meravella de l'estupidesa i passivitat *real* de la gent que l'envolta. Per exemple, observa uns jugadors de cartes, que juguen tot esperant que els bombarders arribin al cap de poc (això, és clar, abans de la declaració de "pau"):

"They are old and weary, they have sufficient with which to *get by*, they are indifferent to the sufferings of those around them, they ask only to be left alone and in peace. That's the real aspect of the situation today, and even a child can understand it. And even a child, if its mind is not already blunted by education, might understand that the card-players are equally guilty before God, that war is brought about through a desire to be left in peace as much as by a desire to expand and conquer."

O sigui, Miller no era passiu en el sentit habitual de la paraula: lamentava moltíssim l'actitud generalitzada que hi havia al seu voltant: les persones passen olímpicament els uns dels altres, no s'ajuden, no fan res amb les seves vides, només volen que se'ls deixi en pau... La implicació és que en un ambient així, els Hitlers i els Stalins ja tenen la terra adobada, ja poden fotre el que els dóna la gana.

Ara, comptat i debatut, ambdós homes (Orwell i Miller, no pas Hitler i Stalin!) es comportaven d'una manera admirable vist des del punt de vista del conformisme universal d'aquest cul de segle: un va agafar un fusell per anar a matar feixistes i arriscar-se la pròpia vida, l'altre va dedicar la seva vida al descobriment d'una cosa que ell mateix va qualificar com "el miracle de la personalitat", és a dir, l'individu lliure. Un es decantava per unes solucions col·lectives amanides per una bona dosi de sentit comú (una mena de socialisme amb rostre humà); l'altre optava per un desafiament individual del món establert (una mena d'anarquisme personal, lliure de sermons). Però per a tots dos, l'enemic era essencialment el mateix: autoritarisme, control, fanatisme, deshumanització, crueltat, estupidesa i, sobretot, la hipocresia dominant de la societat i dels seus dirigents, una hipocresia que Orwell va descriure molt bé en les dues últimes novel·les, i que Miller va reptar amb la seva pròpia manera de ser, una manera de ser que va saber destil·lar en els seus millors llibres.

Si hagués de dir quin dels dos ha portat a terme el seu projecte particular amb més èxit, optaria - ho pots dubtar? - per al Miller: la prova és més o menys objectiva: mentre que Orwell ha estat classificat, integrat, acceptat, catalogat, encasellat i ensenyat als col·legis de mig món angloparlant - i ni parlem de les universitats - el Miller encara roman fora de lloc: per molt que s'hagi reconegut la seva contribució a la literatura (s'ha reconegut prou?), no se l'ha pogut "etiquetar" d'una manera adient, mínimament satisfactòria, justament perquè ell va anar molt més lluny que Orwell en el seu desafiament de l'enemic comú. Miller sí que va posar el dit a la plaga, mentre que les tesis fàcilment digeribles d'Orwell - tot i que, com dius, molt discutides i malinterpretades en el seu temps - ja no són sinó unes metàfores útils per descriure certs aspectes de la vida moderna. Tal com dius, el Gran Germà, el doblepensar, etc. existeixen - i tant que existeixen! - però d'una manera més subtil que la plasmació que en va fer l'Orwell a 1984. És cert que la teva descripció del món

avui en dia - el món del Mercat Gran i, afegiria, de l'anomenat pensament únic i més horrors per l'estil - sí que s'assembla molt a certs aspectes del món de 1984, però dubto que Orwell tingués la intenció de preveure tot això que ens ha tocat de viure ara: no crec que fos cap profeta, ni es veia com a tal: era massa ficat al món de la política contemporània del seu temps per ser-ne. La novel·la d'Orwell no deixa de ser una crítica d'una situació existent (d'una situació universal, d'acord, i no només del sistema comunista). El Miller ja havia superat l'etapa de fer crítiques d'aquest tipus: ell ja estava buscant la *solució*, si més no a nivell personal, i és precisament això que el fa encara problemàtic, encara amenaçador, encara perillós, des del punt de vista dels que volen únicament que se'ls deixin en pau.

Acabo de rellegir la carta fins aquí. Espero que no la trobis pedant. El que passa és, ara me n'adono, que fa molt de temps que no he llegit un article seriós sobre el Miller i, tu, això dóna ganes de bellugar.

També he llegit l'article sobre la Nin amb fascinació i, cony, vés a saber si acabaré prenent-la seriosament: vull dir que l'article recalca uns aspectes de la seva obra - l'obsessió amb la interacció entre la realitat exterior i interior, per exemple - que compensen, en certa manera, el que sempre he vist com el seu taló d'Aquil·les: la manca absoluta i implacable del sentit de l'humor. Respecte als dubtes que apuntes al final de l'article, em vaig recordar d'un capítol - oblidat feia temps - de "Reflections" (de Miller) que he adjuntat a aquesta carta: com veuràs, el Miller, parlant de la Nin, no només dubta de la veracitat del diari sinó que assenyala una raó possible per aquesta falta de veracitat: el desig de la Nin de *quedar bé*. Quan el Hugh encara vivia, *quedar bé* volia dir publicar el diari - "The Diary" - en una versió molt retallada. Però ella sabia que el dia arribaria quan el Hugh ja no hi seria, i que *quedar bé* voldria dir mostrar el "costat fosc" de la seva vida. Potser tot plegat no era res més que un gran joc aparentment misteriós que ella jugava amb ell mateixa, i amb alguns amics de confiança (queda clar que el Miller sí que havia

llegit les seccions suprimides, molt abans que nosaltres), tot fent l'ullet a la posteritat.

Ja són les dues i me n'hauria d'anar a dormir. Avui és un dia trist, el dia que ens hem assabentat de la mort de Bohumil Hrabal, admirador de Miller, i un grandíssim escriptor que ha caigut de la finestra d'un hospital, a l'edat de 82 anys. Els metges diuen que estava donant menjar als coloms quan va relliscar. Crec que la Monika - segons es desprèn dels seus articles publicats al País i l'AVUI - sospita que es tracta d'un suïcidi. Ella hi havia anat per tal de mostrar-li la biografia i de convèncer-lo que vingués a Barcelona per al Festival Internacional de Poesia.

Avui mateix (el dia 5) acabo de parlar amb la Monika, que ha tornat des de Praga i, efectivament, ha confirmat que el Hrabal es va suïcidar. Es veu que estava gairebé sol a l'hospital, durant tres mesos: només el van visitar els seus col·legues del bar, mentre que els intel·lectuals txecs i els seus amics de tota la vida - molts d'ells molt bones persones, com diu la Monika - inexplicablement no el van anar a veure. No tenia fills, la seva dona havia mort feia uns vuit anys... L'escriptor més prestigiós de tot un país - i conegut arreu del món - estirat al llit al cor mateix de la capital durant les festes de Nadal i ningú que li fes companyia. Ho trobo extraordinari, això. Fins i tot el president de la República era un amic seu! I el van deixar sol....

Això de la mort d'un escriptor preferit és una cosa estranya, no és pas com la mort d'un parent o d'un amic, però sí que deixa el seu propi buit, un buit peculiar, íntim i allunyat a la vegada. Així que ara hem de seguir sense en Bohumil Hrabal, un escriptor que pertanyia, com Miller, a la família dels alliberadors de la narrativa: després de llegir-lo, tens la sensació que tot és possible una altra vegada, que no cal ser cohibit, que no cal patir, que els fantasmes s'han esfumat.

Bé, Jordi, potser més val que plegui aquí o si no, això s'allargarà cosa de no dir. Ep! una altra pàgina, veig. Això em fa recordar que

et volia enviar també un retail de l'AVUI sobre l'últim descobriment pedrolià - "Visita a la senyora Soler". El que no entenc és que tots aquests llibres estan sortint de l'Arxiu General de l'Administració espanyola a Alcalá de Henares! Potser perquè el mateix Pedrolo havia destruït els propis exemplars i només ens queden els de la censura franquista. Totalment d'acord amb allò que deies quan estaves aquí a Barcelona, que si l'autor mateix no volia que es publicuessin, per quins set sous s'han de publicar, ara? No seria millor reeditar el bo i millor de Pedrolo que no pas treure un llibre acabat de descobrir i que està així-aixà, cada sis mesos?

El que sí que impressiona són les demores tremendes que el Pedrolo va haver de patir. Aquest llibre es va presentar a la censura el 1971, dotze anys després que l'autor el va enllestir. Va ser rebutjat, evidentment - per un tal mossèn Oromí Inglés, especialista franquista en la censura de llibres en català, a causa del seu contingut sexual - ai, el sexe! - i finalment serà publicat l'any vinent, el 1998, 39 anys - 39 anys! - després. Al·lucinant.

Pel que fa a la situació local, la gran qüestió d'ara, segons els diaris, és l'anomenada guerra de la televisió digital. La Generalitat vol que 20% dels canals siguin en català. I l'Anguita, tan purista ell, ha dit ara que votarà amb els del PP per frenar aquesta iniciativa: el mateix Anguita que fa fora gent del propi partit per la més petita desviació ideològica, no dubta en recolzar els conservadors més conservadors d'Espanya en contra dels catalans. Un morro que se'i trepitja.

Estava molt bé veure't aquí, Jordi. Espero que tot et vagi molt bé, que ens veurem aviat, i que tota la família estigui bé. Molts records també de la Désirée.

Una abraçada
ben fonda,
Matthew